

Lakatos-Fleisz Katalin

A CIVILIZÁCIÓ VÉGE – VAGY MÉGSEM?

Milyen az, amikor a puszta fennmaradás az élet egyedüli célja? Amikor a túlélés nemcsak a legfőbb, de az egyedül elképzelhető jó? És számít valamit az, ha még ideig-óráig életben is maradunk? Bene Zoltán legutóbbi regénye¹ ezeket a kérdéseket veti fel.

Ha azt mondom, a regény disztópia, sok mindent elmondtam a róla. Cselekménye röviden összefoglalható abban, hogy 2030. március 5-én totális áramszünet keletkezik a földön – talán egy napkitörés következménye? –, miután elérkezik a sötétség és a homo homini lupus korszaka. Az emberek között totális káosz és nyílt erőszak lesz úrrá – talán leginkább a huszadik század háborús képkockáira emlékeztető módon. Nem megoldás egy istenháta mögötti tanya sem a civilizáció vívmányait kizárva, mert a portyázó hordák bárhol megtalálhatnak.

A történet már egy új, az Áramszünet romjain felépülő civilizáció kezdetén indul, a főszereplő, Ceglédi Hunor Gábor feljegyzéseiként olvasható: „Ma reggel, 2040. augusztus 4-én újra van áram.” Körvonalalaiban megjelenik egy új társadalom képe: szigorúan rendezett, szinte falanszterszerű. Nincs ugyan templom, helyette van Elvonulás Csarnoka. A kávézóban már nem mérnek kávé. Az ilyen luxuscikkeknek ugyanis már jó ideje leáldozott. Ennek az új társadalomnak lételeme a Fal: „A Fal által körbezárt, hatvanhárom négyzetkilométernyi terület az életterünk. Bátran nevezhetnénk rezervátumnak. Mi azonban Menedék néven ismerjük.”

Viszont idáig nagy kinkeservek árán kellett eljutni. És mivel ez a haladás a főhős nézőpontjából van bemutatva, egyfajta fejlődési ív is kirajzolódik általa. Mit kezd ebben a helyzetben egy már kissé koros, könyvekkel, írásokkal bíbelődő, eseménytelen hétköznapijaiba begubózó, felelősséget legfeljebb csak egy talált macskáért vállaló értelmiségi? Ezt a személyiségképletet ráadásul két szálon mutatja meg a regény. Az egyik cselekményszál a 2030-as évek, a katasztrófa kitöré-

1 Bene Zoltán: *Áramszünet*. Budapest, 2018, Kortárs Kiadó.

sétől az azt követő menekülésen át az úgy-ahogy nyugvópontra jutásig tart: hogyan játssza ki a hordaszerű, portyázó csapatokat, és lel menedéket a szintúgy primitív, de már kőkeményen szervezett, a túlélést és ezzel a közösségiséget is szolgáló kommunákban. Ezek a közösségek, amikben Hunor és Kíra (a főszereplőnek a katasztrófa idején megismert egyetlen és utolsó komoly kapcsolata) ideig-óráig otthonra lel, mentesek mindenféle „magasabb”, a közösségiséget megalapozó elvtől: nincs transzcendencia, még csak ráció sincs, szigorúan betartandó szabályaik csakis a túlélést szolgálják. Ezért szükségszerű a felbomlásuk, mint ahogy ez történik a Valéria-rendszerben is, amelynek bukását a főhős meg is jövendöli. Minden, ami az emberi társadalmat mozgatta és fenntartotta, civilizáció, nyugodt mindennapok, munka, nemzet, történelem, elveszett. Mégis van remény, a Menedék kísérlet egy újfajta civilizáció felépítésére – ennek feltétele, hogy napelemek segítségével újra elinduljon az áram. Hogy ez az új civilizáció mennyire lesz sikeres, hova vezet, arra vonatkozóan nyitva marad a regény, de mindenestre elindul valami. A Menedék lesz a felépülő Új Világ bölcsője.

A regény másik történet szála a főhős feljegyzéseit tartalmazza az áramszünetet megelőző időből: fájlneveken futó gépelt feljegyzések, apróságok, életmorzsák, kapcsolatok. Kirajzolódik belőlük egy életút és egy jellegzetes milió: a diáklét, majd férfikor a kétezres évek Szegedén. (A főhős 1971-ben született.) Itt mutatkozik meg igazán, hogy mennyire magányos figura ez a Hunor, hogy sehova sem tartozik, vannak ugyan kapcsolatai, de azok a szexen alapulnak, partnereivel szakítani sem szakít, inkább csak csendesen elmaradoznak egymástól, és egyikük sem érez fájdalmat. Kétszer nősül, de feleségeihez sincs több köze, mint alkalmi kapcsolataihoz. Széteső, céltalan élete érdekes módon az Áramszünet kitörésekor változik meg: ekkor lesz szerelmes (elmúlt már hatvan!), szívósan, végre erőit összpontosítva menetel a cél felé, még ha ez a cél a pusztta túlélés is.

Mit tesznek hozzá a regényhez a fájlneven elmentett áramszünetet megelőző életmorzsák? (Ezeket a fájllokat a főhős – saját bevallása szerint – egyfajta palackpostaként a megőrzés, az emlékállítás reményében írta.) Habár arányaiban kiegyenlítik egymást az Áramszünet történetével, mégis érezzük, hogy a nagytörténetnek, a katasztrófának alárendelt történet szála. Kimenekít a katasztrófa magasfeszültségéből,

ráérősebb, elmélkedőbb szövegeket von be, amelyekben az olvasó jólesően ráismerhet nemcsak a hős, hanem akár saját élete aprócseprő, mégis jelentésszerű részleteire. Az elbeszélő tisztában van azzal, hogy az olvasó kandin azt is keresi, ugyan mi vezetett a katasztrófához. És mivel az időszak nagyjából az olvasó jelene, esetleg a közelmúlt, kérdés, melyek a haldoklás tünetei jelen társadalmunkban. A történetészál eleget tesz ennek a kíváncsiságnak, de sajnos, nem megmutatja, *megtapasztaltatja*, hanem megelégszik a leírásával. A közhelyes elmélkedések a nyugati ember hanyatlásáról, a fogyasztói társadalom csődjéről, az olvasásnak pusztán információszerező funkciójáról, a transzcendencia, a szimbólumok eltűnéséről nem győzi meg az olvasót. Egyrészt azt ismétli, amit az olvasó már úgyis tud, erkölcsi lamentálásként erőltettek és fásztóak is, másrészt az erkölcsi tantörténet narratívájába állítja az *Áramszünetet*. Az a prófétikus nagyotmondás is szükségtelen ismétlés – a fölérendelt katasztrófátörténetből tudjuk –, miszerint „2015-öt írunk, az euro-atlantinak vagy egyszerűen csak nyugatinak nevezett kultúra a végét járja.” Igaz, mentségként felhozható, hogy a főhős maga is bevallja, szereti a hosszú fejtegetéseket, kiselőadásokat (az áramszünet narratívájában is előfordul, hogy elragadtatja magát), így felfogható az ő belső beszédének, de ezeknek a tartalmaknak mégiscsak változatosabb tárházát kínálhatná a szépirodalom.

Különösen zavaróan kilóg a sorból a Balkánról szóló két hosszabb rész. Ennek apropója, hogy a főhős egyik alkalmi nőjével Montenegróba utazik. A hosszú útleírások, a helyi jellegzetességek leírása egyrészt kivet az eddig megszokott, *a vég küszöbén élünk, de azért (még) jól vagyunk* típusú életérzésből, másrészt hosszabb kultúrtörténeti fejtegetés következik a mi a Balkán, mikortól létezik témájában. Közben itt is megjelenik a „tanulság”, miközben a beszélő az útitársait figyel, ilyeneket mond: „tanulságos, egyúttal ijesztő volt megtapasztalni, mennyire képtelen a mai nyugati civilizáció embere az elvonatkoztatásra, mennyire alkalmatlan a szimbólumfejtésre, mi több, a szimbólumok pusztán fölismerésére sem képes. Földhözragadt, fantáziátlan bagázssá váltunk, nincs mit tenni...”

Kitűnőek viszont azok a rövidebb betoldások, amelyekben felvázol egy-egy drámai helyzetet – első szerelem, csalódás, arcok, barátok –, aminek a háttérben beszédesen feldereng a korabeli Szeged a meg-

határozó helyszíneivel. Különösen remek a parádfürdői üdülés egyik jelenete az állami gondozott gyerek megszegyenítésével, ami érdekes fordulatot vesz a főhős gyerekkori énjében is. Mivel az arcok részint visszatérnek, egyfajta töredékes élettörténet is kirajzolódik belőlük. Tehát amikor nem a nyugati emberről beszél, hanem a maga életéről, úgy, hogy közben az olvasó azt érzi, az élettörténet a felvillantott terekkel, kapcsolatokkal lényegileg összefügg.

